

УДК 347.9

DOI href="https://doi.org/10.32782/klj/2021.1.10">https://doi.org/10.32782/klj/2021.1.10

Булик І. Л.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ
rina.bulik@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. В даній науковій статті розкрито особливості виконавчого провадження як завершальної стадії судового процесу.

Відзначено, що примусове виконання рішень в Україні покладається на органи державної виконавчої служби. Основні положення здійснення виконавчого провадження закріплено Законом України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року, яким передбачено вичерпний перелік виконавчих документів, що підлягають виконанню органами державної виконавчої служби, встановлюються певні вимоги до оформлення виконавчих документів та передбачається певний порядок прийняття виконавчого документа до виконання, відкриття виконавчого провадження та належне та своєчасне виконання рішень судів або інших уповноважених на це законом органів.

Доведено, що виконавче провадження є однією з головних стадій судового процесу адже кожен громадянин, що звертається до суду або інших органів, прагне встановити порушені права та законні інтереси та лише завдяки виконавчому провадженню, якщо боржник не законотрухняний громадянин ці права може бути встановлено примусово.

Встановлено, що основними ознаками виконавчого провадження є: 1) за своєю природою являє собою завершальну стадію судового процесу; 2) здебільшого відбувається виключно на підставі «фінальних» судових актів (виконавчі листи, судові накази, ухвали та постанови судів тощо), що вступили в законну силу; 3) має примусовий характер дій, що відбуваються тільки після закінчення строку на самостійне виконання рішення боржником; 4) примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) покладається на органи державної виконавчої служби та у визначених Законом України «Про виконавче провадження» випадках – на приватних виконавців.

Виконавче провадження здійснюється з дотриманням засад верховенства права; обов'язковості виконання рішень; законності; диспозитивності; справедливості, неупередженості та об'єктивності; гласності та відкритості виконавчого провадження; розумності строків виконавчого провадження; співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями; забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців.

Досліджено, що процес здійснення виконавчого провадження складається із сукупності послідовних організаційних етапів та дій, які регулюються правовими нормами, встановленими законодавством України.

Однак, у чинному законодавстві стадії виконавчого провадження не достатньо чітко висвітлено, тому і юридичній літературі немає однотайності щодо визначення та окреслення їх системи.

Ключові слова: виконавче провадження, державна виконавча служба, заключна стадія судового процесу, примусове виконання рішень.

Bulyk I. L. Features of enforcement proceedings in Ukraine

Abstract. This scientific article reveals the features of enforcement proceedings as the final stage of the trial. It is noted that enforcement of decisions in Ukraine is entrusted to the state executive service.

The main provisions of enforcement proceedings are enshrined in the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" of June 2, 2016, which provides an exhaustive list of enforcement documents to be executed by the state enforcement service, sets certain requirements for execution of enforcement documents and provides a procedure for adopting enforcement documents, opening of enforcement proceedings and proper and timely execution of decisions of courts or other bodies authorized by law.

It has been proved that enforcement proceedings are one of the main stages of litigation because every citizen who appeals to the court or other bodies seeks to establish violated rights and legitimate interests and only through enforcement proceedings, if the debtor is not a law-abiding citizen these rights can be enforced.

It is established that the main features of enforcement proceedings are: 1) by its nature is the final stage of the trial;

2) mostly occurs exclusively on the basis of "final" judicial acts (writs of execution, court orders, court rulings, etc.) that have entered into force in law; 3) has a coercive nature of actions that occur only after the expiration of the term for independent execution of the decision by the debtor; 4) enforcement of court decisions and decisions of other bodies (officials) is entrusted to the bodies of the state executive service and in cases specified by the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings" – to private executors.

It is investigated that the process of enforcement proceedings consists of a set of successive organizational stages and actions, which are regulated by legal norms established by the legislation of Ukraine. However, in the current legislation the stages of enforcement proceedings are not sufficiently clear, so the legal literature is not unanimous in defining and outlining their system.

Key words: *enforcement proceedings, state executive service, final stage of court proceedings, enforcement of decisions.*

Постановка проблеми. Важливим елементом на шляху розвитку України як правової держави є захист прав та свобод своїх громадян. Судова влада в Україні має бути ефективною гілкою влади не лише в деклараціях, а й на практиці. Справжньої дієвості та ефективності судової влади можна досягнути лише за умови, якщо закони, які регламентують провадження, відповідатимуть реаліям сьогодення. Саме тому виникає необхідність на розкрити поняття виконавчого провадження в Україні та розглянути його особливості.

Метою статті є дослідження та розкриття особливостей виконавчого провадження в Україні.

Стан дослідження. Дослідженням змісту визначеного питання були присвячені наукові праці таких вчених: В.Б. Авер'янова, М.В. Вінциславської, О.Б. Верби, В.І. Ніколаєвої, В.В. Худенка, С.Я. Фурси, М.М. Шупені, С.В. Щербака, С.А. Якимчука та ін.

Виклад основного матеріалу. Для виконання завдань захисту прав громадян, юридичних осіб і держави, адміністративне, цивільне, кримінальне судочинство покликано забезпечити, як правильний та своєчасний розгляд і вирішення підвідомчих йому справ, так і виконання постановлених щодо них рішень. Ця мета досягається за допомогою процесуального порядку їх примусової реалізації, яка становить самостійну і завершальну стадію судового процесу – виконавче провадження. Виконанням усуваються порушення майнових і особистих немайнових прав шляхом застосування процесуальних засобів і способів примусу до осіб, які відмовилися добровільно виконати свої обов'язки.

Стаття 124 Конституції України визначає, що судові рішення ухвалюються судами іменем

України і є обов'язковими до виконання на всій території України [1].

Відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) – це сукупність дій визначених у зазначеному Законі органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, Законом «Про виконавче провадження», іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до вищевказаного Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього ж Закону підлягають примусовому виконанню [2].

Необхідно зазначити, що виконавче провадження не слід повністю ототожнювати з виконанням судових постанов. Адже, не всі постанови мають потребу у виконанні (наприклад, більшість ухвал суду першої інстанції). Також, з тих рішень, які повинні виконуватися, не для всіх необхідний примусовий порядок. Багато рішень, зокрема рішення про визнання, не мають потреби в підключенні механізму примусу. Крім того, серед судових постанов, для яких потрібний механізм примусу, одна частина виконується добровільно, друга – хоча і примусово, але без використання механізму судового виконання (рішення про розірвання шлюбу, позбавлення батьківських прав, відібрання дітей, про стягнення аліментів), і тільки третя виконується з використанням спеціально створеного судового апарату примусового виконання актів правосуддя [3].

Так в юридичній науці існує дві точки зору з питання природи виконавчого провадження

і його місця в системі правових засобів захисту. Представники першої, розглядають примусове виконання судового рішення як складову частину цивільного процесу, а їх опоненти не включають виконання в структуру судового процесу і вважають його самостійною сферою діяльності служби державних або приватних виконавців [4, с. 123; 13 с. 24].

Однак можемо не погодитись із зазначеною позицією, оскільки одна частина виконавчих дій і правовідносин – це дійсно цивільний процес, а інша частина хоча і пов'язана з судовим процесом спільною метою захисту прав, ним не є. Тобто перші не враховують, що цивільні процесуальні правовідносини не можуть існувати без участі суду, більшість же правовідносин у виконавчому провадженні, починаючи з його відкриття, виникають і розвиваються поза судовою процедурою, а другі не надають належного значення тому, що частину питань виконавчого провадження становить предмет судової діяльності (наприклад, видача виконавчого листа, роз'яснення рішення, відстрочка або розстрочка, зміна способу та порядку виконання рішення тощо).

Слід вказати, що примусове виконання рішень в Україні покладається на органи державної виконавчої служби (державні виконавці, а в окремих випадках – приватні виконавці). Основні положення здійснення виконавчого провадження закріплено Законом України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року, яким передбачено вичерпний перелік виконавчих документів, що підлягають виконанню органами державної виконавчої служби, встановлюються певні вимоги до оформлення виконавчих документів та передбачено певний порядок прийняття виконавчого документа до виконання, відкриття виконавчого провадження, провадження виконавчих дій спрямованих на належне та своєчасне виконання рішень судів або інших уповноважених на це законом органів.

Як вище зазначалось, виконавче провадження є завершальною стадією судового процесу та ґрунтується на засадах законності, рівності прав громадян, обов'язковості виконання судових рішень та рішень інших уповноважених органів [5, с. 37].

Здійснення виконавчого провадження розпочинається з надходження виконавчого доку-

мента до державного виконавця, яким в межах визначених законодавством строків приймається рішення щодо відкриття або відмови у відкритті виконавчого провадження.

Якщо виконавчий документ відповідає встановленим вимогам державним виконавцем виноситься постанова про відкриття виконавчого провадження в якій боржнику надається строк для добровільного виконання рішення. У разі невиконання боржником вимог постанови про відкриття виконавчого провадження та вимог виконавчого документа в цілому державний виконавець, пересвідчившись, що боржник ознайомлений з рішенням та постановою розпочинає примусове виконання рішення [6].

Таким чином, примусове виконання полягає у виявленні та зверненні стягнення на кошти та майно належне боржнику. З цією метою органами державної виконавчої служби направляються запити щодо наявності майна боржника до установ, що здійснюють реєстрацію права власності на майно, або до державної податкової служби, пенсійного фонду, банківських установ, також перевіряється наявність майна та коштів боржника виходом за адресою реєстрації або фактичного проживання [6].

Якщо виявлено майно, яке належить боржнику на нього державним виконавцем накладається арешт, відповідним актом проводиться опис та оцінка майна. Якщо проведення оцінки потребує додаткових знань, державним виконавцем залучається експерт до участі у виконавчому провадженні, про що виноситься відповідна постанова. В результаті дослідження експертом надається висновок, щодо вартості описаного майна. Відповідно до вимог законодавства в подальшому описане майно передається в реалізацію торгівельній організації, що виграла тендер на проведення реалізації. Кошти від реалізації в межах встановлених строків надходять на депозитний рахунок відділу, з якого перераховуються стягувачам відповідно черговості. Після розподілу стягнутих сум та перерахувань їх стягувачам державним виконавцем вирішується питання щодо завершення виконавчого провадження, про що виноситься відповідна постанова [6].

В разі відсутності у боржника майна на яке за законом можна звернути стягнення, або боржника взагалі, державним (приватним) виконавцем

вирішується питання щодо повернення виконавчого документа без виконання [6].

Державного та приватного виконавців наділено широким спектром повноважень таких як одержувати необхідні для проведення виконавчих дій довідки, інформацію, пояснення; безперешкодно входити до приміщень і сховищ де знаходиться майно боржника; накладати арешт на майно боржника, опечатувати, вилучати, передавати таке майно на зберігання; застосовувати фото, відео зйомку тощо.

В залежності від характеру стягнень змінюється й процедура виконання. Так за документами немайнового характеру державний (приватний) виконавець зобов'язує боржника виконати рішення суду, а в разі невиконання в обов'язковому порядку застосовує до нього штрафні санкції. В подальшому провадження виконавчих дій здійснюється відповідно до Законів України «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [2; 7].

За виконавчими документами про стягнення аліментів, в разі виникнення заборгованості накладається арешт на майно та кошти боржника, а при систематичній несплаті коштів порушується питання щодо притягнення боржника до кримінальної відповідальності.

Враховуючи викладене слід зазначити, що виконавче провадження можна назвати однією з головних стадій судового процесу адже кожен громадянин, що звертається до суду або інших органів, прагне встановити порушені права та законні інтереси та лише завдяки виконавчому провадженню, якщо боржник не законотворчий громадянин ці права може бути встановлено примусово.

З огляду на вищевикладене, вважаємо, що основними ознаками виконавчого провадження є: за своєю природою являє собою завершальну стадію судового процесу; здебільшого відбувається виключно на підставі «фінальних» судових актів (виконавчі листи, судові накази, ухвали та постанови судів тощо), що вступили в законну силу; має примусовий характер дій, що відбуваються тільки після закінчення строку на самостійне виконання рішення боржником; примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) покладається на органи державної виконавчої служби та у визна-

чених Законом України «Про виконавче провадження» випадках – на приватних виконавців.

Разом із тим, що процес здійснення виконавчого провадження складається із сукупності послідовних організаційних етапів та дій, які регулюються правовими нормами, встановленими законодавством України.

Таким чином, стадія виконавчого провадження — це сукупність дій державного (приватного) виконавця та інших учасників виконавчого провадження, спрямованих на досягнення певної процесуальної мети [8, с. 234].

Однак у чинному законодавстві стадії виконавчого провадження не достатньо чітко висвітлено, тому і юридичній літературі немає одностайності щодо визначення та окреслення їх системи.

Більшість науковців вважають, що основними стадіями (етапами) виконавчого провадження є: 1) відкриття виконавчого провадження; 2) підготовка до примусового виконання; 3) вжиття заходів примусового виконання рішення; 4) закінчення виконавчого провадження [9, с. 151].

Кожна з стадій виконавчого провадження має на меті вчинення виконавчих дій, спрямованих на досягнення певних цілей.

Так, виконавче провадження відкривається лише при сплаті авансового внеску стягувачем, крім виключень [10].

Виконавець не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до нього виконавчого документа виносить постанову про відкриття виконавчого провадження, в якій зазначає про обов'язок боржника подати декларацію про доходи та майно боржника, попереджає боржника про відповідальність за неподання такої декларації або внесення до неї завідомо неправдивих відомостей [2].

Таким чином, виконавчі дії провадяться державним виконавцем за місцем проживання, перебування, роботи боржника або за місцезнаходженням його майна. Право вибору місця відкриття виконавчого провадження між кількома органами державної виконавчої служби, що можуть вчиняти виконавчі дії щодо виконання рішення на території, на яку поширюються їхні функції, належить стягувачу [2].

У той же час приватний виконавець приймає до виконання виконавчі документи за місцем проживання, перебування боржника – фізичної

особи, за місцезнаходженням боржника – юридичної особи або за місцезнаходженням майна боржника [2].

Виконавчі дії у виконавчих провадженнях, відкритих приватним виконавцем у виконавчому окрузі, можуть вчинятися ним на всій території України [2].

Виконання рішення, яке зобов'язує боржника вчинити певні дії, здійснюється виконавцем за місцем вчинення таких дій.

Виконавець має право вчиняти виконавчі дії щодо звернення стягнення на доходи боржника, виявлення та звернення стягнення на кошти, що перебувають на рахунках боржника у банках чи інших фінансових установах, на рахунки в цінних паперах у депозитарних установах на території, на яку поширюється юрисдикція України [2].

У разі необхідності проведення перевірки інформації про наявність боржника чи його майна або про місце роботи на території, на яку не поширюється компетенція державного виконавця, державний виконавець доручає проведення перевірки або здійснення опису та арешту майна відповідному органу державної виконавчої служби [2].

Порядок надання доручень, підстави та порядок вчинення виконавчих дій на території, на яку поширюється компетенція іншого органу державної виконавчої служби, передачі виконавчих проваджень від одного органу державної виконавчої служби до іншого, від одного державного виконавця до іншого визначаються Міністерством юстиції України [2].

Для проведення перевірки інформації про наявність боржника чи його майна або про місце роботи в іншому виконавчому окрузі приватний виконавець має право вчиняти такі дії самостійно або залучати іншого приватного виконавця на підставі договору про уповноваження на вчинення окремих виконавчих дій, типова форма якого затверджується Міністерством юстиції України [2].

Відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року виконавець розпочинає примусове виконання рішення на підставі виконавчих документів, зазначених у статті 3 зазначеного Закону.

Якщо розглянути стадію підготовки до примусового виконання, то це дії державного вико-

навця, спрямовані на встановлення місця проживання боржника, його роботи, з'ясування розміру заробітної плати, пропозиції виконати рішення добровільно, створення умов для подальшого виконання рішення, в тому числі у примусовому порядку [11, с. 258].

Метою цієї стадії є створення належних умов для ефективного виконання документів, що надійшли до державного виконавця, а також забезпечити умови для добровільного виконання рішення боржником. Наприклад, у разі повного добровільного виконання рішення боржником у встановлений для добровільного виконання строк державний виконавець складає про це акт, який є підставою для закінчення виконавчого провадження [12, с. 157].

Зауважимо, що виконавець не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до нього виконавчого документа виносить постанову про відкриття виконавчого провадження, в якій зазначає про обов'язок боржника подати декларацію про доходи та майно боржника, попереджає боржника про відповідальність за неподання такої декларації або внесення до неї завідомо неправдивих відомостей [2].

У постанові про відкриття виконавчого провадження за рішенням, примусове виконання якого передбачає справляння виконавчого збору, державний виконавець зазначає про стягнення з боржника виконавчого збору.

Законом України «Про виконавче провадження» визначено, що за рішенням немайнового характеру виконавець у постанові про відкриття виконавчого провадження зазначає про необхідність виконання боржником рішення протягом 10 робочих днів (крім рішень, що підлягають негайному виконанню).

Слід відзначити, що у разі якщо в заяві стягувача зазначено рахунки боржника у банках, інших фінансових установах, виконавець негайно після відкриття виконавчого провадження накладає арешт на кошти боржника.

Однак якщо в заяві стягувача зазначено конкретне майно боржника, виконавець негайно після відкриття виконавчого провадження перевіряє в електронних державних базах даних та реєстрах наявність права власності або іншого майнового права боржника на таке майно та накладає на нього арешт. На інше майно боржника виконавець накладає арешт

в порядку визначеному національним законодавством [2].

У разі, якщо при відкритті виконавчого провадження виконавцем накладено арешт на майно боржника, боржник за погодженням із стягувачем має право передати йому таке майно або реалізувати його та передати кошти від його реалізації стягувачу в рахунок повного або часткового погашення боргу за виконавчим документом. У разі продажу майна боржника покупець повинен внести кошти за придбане майно на рахунок органу державної виконавчої служби або приватного виконавця. Після передачі майна стягувачу або внесення покупцем коштів на рахунок органу державної виконавчої служби або приватного виконавця арешт з проданого майна боржника знімається за постановою виконавця.

Таким чином, на стадії здійснення примусового виконання вчиняються виконавчі дії, пов'язані з практичним зверненням стягнення на майно та кошти боржника, забезпечується вчинення дій, до яких зобов'язаний за судовим актом боржник [2].

Так, заходами примусового виконання рішень є: звернення стягнення на кошти, цінні папери, інше майно (майнові права), корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності, об'єкти інтелектуальної, творчої діяль-

ності, інше майно (майнові права) боржника, у тому числі якщо вони перебувають в інших осіб або належать боржникові від інших осіб, або боржник володіє ними спільно з іншими особами; звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника; вилучення в боржника і передача стягувачу предметів, зазначених у рішенні; заборона боржнику розпоряджатися та/або користуватися майном, яке належить йому на праві власності, у тому числі коштами, або встановлення боржнику обов'язку користуватися таким майном на умовах, визначених виконавцем; інші заходи примусового характеру, передбачені законодавством України [2].

Висновки. Отже, в ідеальній версії виконавче провадження як процес проходить чотири стадії. За цією версією виконавче провадження відбувається поза межами соціального конфлікту і в багатьох випадках, такий сценарій можливий, якщо державний виконавець або приватний виконавець правильно та професійно зіграє свою роль, а керівник органу державної виконавчої служби, на належному правовому та професійно-психологічному рівні організує таку роботу, природньо за умов повної відсутності корупційно-кримінальних інтересів та схем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про виконавче провадження: Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 30 ст. 542
3. Поняття і сутність виконавчого провадження URL: http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/%D0%B%8F#_ftn52.
4. Шакарян М.С. Гражданское процессуальное право России: Учебник для вузов. Москва : Юрист, 2002. С. 28,
5. Шупеня М. М. Виконавче провадження – завершальна стадія судового процесу. Процесуальні повноваження державного виконавця. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 12(50). с. 36–43
6. Виконавче провадження – як завершальна стадія судового провадження. URL: http://www.ztbljust.gov.ua/catalog/novina/Novini_upravlinnya/Vikonavche_provadzhennya___zavershalna_stadiya_sudovogo_provadzhennya.html.
7. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1403-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 29 – ст. 535
8. Виконавче провадження: законодавство, судова практика. Департамент держ. виконав. служби ; за заг. ред. Г. В. Стаднік ; упоряд. В. С. Ковальський. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 336 с.
9. Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів : зб. наук. пр. : за результатами 3-ї міжнар. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 14–15 черв. 2012 р. Хмельниц. ун-т упр. та права та ін. Хмельницький, 2012. 368 с.
10. Порівняльна таблиця змін Законів України «Про виконавче провадження». URL: <http://antiraid.com.ua/news/38152>.

11. Якимчук С.А. Законная сила и исполнимость судебного решения. *Проблемы законности*. Харьков, 2013. Вып. 121. С. 257–264.
12. Ніколаєва В.І. Дії, що відбуваються у виконавчому провадженні під час процедури розпорядження майном боржника. *Вісник господарського судочинства*. 2011. № 6. С. 154–162.
13. Исаенкова О.В. Исполнительное право в системе российского права и некоторые проблемы ответственности в исполнительном праве. *Российский ежегодник гражданского и арбитражного процесса*. № 1. 2001 г. Москва : Норма, 2002. С. 389.